

האיום הכלכלי

דן בן-דוד

לאחר שלוש שנים רצופות של ירידה ברמת החיים בארץ, באה שנת 2004 עם גידול של 2.4% בתוצר לנפש, המדד המקובל למדידת רמת חיים במדינה. בהינתן החלופות, זהו הישג חשוב שאסור להמעיט בחשיבותו. בזמן שרמת החיים של האזרח הממוצע בארה"ב גדלה ב-16% מ-1996 עד 2003, רמת החיים של הישראלי הממוצע חזרה ב-2003 לרמתה ב-1996. לכן, טוב שב-2004 רמת החיים עברה את הנקודה שבה היינו לפני 8 שנים.

ככל הנראה, המשק הישראלי מתחיל לצאת מהמיתון העמוק וחוזר אל תוואי הצמיחה ה"רגיל" שלו, וזו בדיוק הבעיה. התוואים ארוכי טווח ה"רגילים" שעליהם נמצאת המדינה מאז שנות השבעים – צמיחה נמוכה המלווה בשיעורי אבטלה, עוני ואי-שוויון גבוהים וגדלים בהתמדה – המאיימים על קיומה העתידי.

מדינת ישראל סתתה מהכיוון בשנת 1973. מלחמת יום הכיפורים היתה הקטליזאטור למפנה. אחריה, בשנות השבעים, שינתה המדינה את סדר העדיפויות הלאומי שלה מקצה לקצה. השתרשה תרבות שלטונית ממחוזות חשוכים, הבינוניות והשטחיות העפילו לצמרת, חלוקת התקציבים שונתה בתכלית כדי לחזק אינטרסים צרים, אישיים ומשיחיים במקום לאומיים – ואת התוצאות ניתן לראות בגרף.

בשנות השבעים המשק הפך מאחד הצומחים המהירים במערב לאחד הצומחים האיטיים ביותר. אם בעבר ישראל הלכה וסגרה פערים עם המדינות המובילות, מאז שנות השבעים ישראל נסוגה לאחור

בעקביות – כאשר רמת החיים של אזרח ממוצע במדינות המובילות במערב, ה-G7, כמעט הכפילה את עצמה בזמן שרמת החיים בארץ עלתה ב-55% בלבד.

על אף כל מה שעברה ישראל מאז שנות השבעים – מלחמות, אינפלציה תלת-ספרתית בשיעורים שהעולם המערבי לא הכיר מאז מלחמת העולם השנייה, עליה אשר הגדילה את אוכלוסית המדינה בחמישית בתוך שנים בודדות – אירועים אלה התבטאו רק בתנודות סביב המגמה. המסלול עצמו נראה כאילו חקוק בסלע. לא יכולה להיות טעות תפיסתית גדולה מזו. הגורמים המשפיעים על שיפוע מסלול הצמיחה של הטווח הארוך אינם גזירת גורל אלא עדיפויות לאומיות מתוצרת כחול לבן.

עברה מאה מאז מת הרצל, אך הוא הבין אז מה שרבים מדי מקובעי המדיניות בישראל טרם הפנימו. "צריך שתהיה זו ארץ הבחירה" אמר הרצל, כפי שהוא מצוטט בספרו של נחום גרוס. מדובר לא רק ביהודים בחו"ל עם חלופות, אלא במספר הולך וגדל של ישראלים היכולים לבחור היכן הם רוצים לחיות. הנסיגה היחסית של ישראל בשלושת העשורים האחרונים מסכנת את חוסנה ואת עתידה.

בשנת 1999, עוד לפני שהתחיל המיתון העמוק של שנות האלפיים, כתבתי ב"הארץ" על בעיית הצמיחה ההולכת ומחריפה ("מה קרה לצמיחה", 13 ביולי, 1999) ועל סדר היום החדש הנדרש כדי לשנות את כיוון תוואי הצמיחה. חזרתי על הדברים – ביחד עם חברי בצוות שהוביל חיים בן-שחר – כעבור שנה בישיבת ממשלה מיוחדת שזימן רה"מ ברק, ומאז הצגתי אותם (במינונים שונים) גם בפני רה"מ שרון, שרים, חברי כנסת, מנכ"לי משרדי ממשלה, וקובעי מדיניות רבים נוספים.

אם כל זאת, ברור מאוד שסדר היום הלאומי לא ישתנה עד שהציבור בארץ לא יפנים את השלכותיו החמורות של המצב הנוכחי – ויתחיל לדרוש accountability מנבחרי. על כן, אנסה במאמרים הבאים לשרטט את התמונה הכלכלית-חברתית של מדינת ישראל וכן לפרט את המאפיינים העיקריים של סדר יום חדש אשר גובש במהלך השנים האחרונות בשותפות עם אנשים רבים מן האקדמיה וממסלולים מקצועיים נוספים. ישנה אלטרנטיבה למה שהינכם רואים בגרף.

מסלול הצמיחה של ישראל

1950-2004

